

הלכות הנהגת אדם בפני סמנים א

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ז]

אינם משמרים את הקלף כראוי ותשתפכנה בראש כל הוצות¹⁰ וכו', ונראה בהמנוחות הגדולות המצירות על קלף¹¹ וכו', כי על-ידי הנרות שקובעין בעמוד בא ברב העתים לידי מחיקת השם חס ושלום¹².

10 ולתלות בסוכה פסוקים הכתובים על גבי דלעת וכיוצא בזה, כתב לקמן (סי' תרלח ס"ק כד) שאסור לעשות כן, כדי שלא יבואו לידי בזיון. וכעין זה כתב השר"ע לקמן (סי' מ ס"א) שאסור לתלות תפילין. אבל לתלות בפתח בית הכנסת פסוקים הכתובים על נייר, כתב המשנ"ב שם (ס"ק ג) שמוותר, ובטעם הדבר כתב המחצה"ש שם (ס"ק א) בשם המהר"ט, שכיון שהם נכתבים לצורך תלייתם בבית הכנסת אין לאסור בכך משום בזיון, ואין זה דומה לתפילין שנכתבות על דעת להניחן על הראש ועל היד ולא על מנת לתלותן.

11 וכתובת פסוקים על נייר כדי לתלותם בפתח בית הכנסת, כתב לקמן (סי' מ ס"ק ג) שמוותר. ולגבי כתיבת הפסוק 'בסוכות תשב' על גבי דלעת וכיוצא בזה, כתב לקמן (סי' תרלח ס"ק כד) שאסור לעשות כן, שהרי אסור לכתוב פסוקים מן התורה אלא אם כן הם ספר שלם, אמנם אם כותבם כדי להתלמד מותר. ולגבי כתיבת פסוקים הכתובים בסידורים, כתב המחצה"ש (סי' מ ס"ק א) שאין איסור בדבר.

12 וכעין זה כתב הקסת הסופר (סי' יא לשכת הסופר אות כח), על אותם העושים מפות לכסוי החלות בליל שבת קודש, ומדפיסים או רוקמים עליהן את סדר הקידוש עם שמות הקדושים, שיש לבטל מנהגם, מפני שמפות אלו עשויות להתכבס, וקרוב הדבר שימחקו השמות חס ושלום.

ולענין ספרים הקדושים שלא נכתבו ביד אלא הודפסו במכונה, כתב לקמן (סי' מ ס"ק ד) שאף בהם יש קדושה, ואסור להקל בקדושתם.

[משנ"ב ס"ק ו]

אך אם אפשר לו לעשות המצוה שלא בפניהם, טוב יותר¹³ וכו', שילמדו ממנו לעשות כמעשהו¹⁴.

13 וכן אורח הנוהג בדבר של פרישות שאינו משום סרך איסור, כתב לקמן (סי' קע ס"ק טז) שטוב שיסתיר את מעשיו.

והמקבל על עצמו להתענות ומפרסם תעניתו לאחרים, כתב השר"ע לקמן (סי' תקסה ס"ו) שיענש על כך. אמנם אם שואלים אותו אם התענה, כתב המשנ"ב שם (ס"ק יד) שמוותר לו לומר את האמת, כיון שאינו עושה כדי להשתבח ולהתפאר, ומ"מ בכל מקרה נכון שיאמר שאינו מתענה, כדי שלא להחזיק טיבותא לנפשיה. אכן אם מפצירים בו לאכול ואינו יכול להתנצל מבלי להסביר מדוע הוא נמנע מלאכול, יאמר שהוא מתענה.

14 וכן אדם המתענה בתעניות הקבועות ונמצא במקום שההמון מקילים בכך, כתב לקמן (סי' תקסה ס"ק יד) שמצוה עליו לפרסם שמתענה כדי שילמדו ממנו.

[משנ"ב ס"ק ח]

טוב לומר תכף בקוממו¹⁵: מוֹדָה אָנִי¹⁶.

15 והנעור משנתו לאחר שנת היום, כתב בביה"ל לקמן (סי' נב ס"א ד"ה ומכל) שהב"י (סי' רלא) הביא בשם האגור בשם ר"י משפירא שצריך לומר 'אלקי נשמה', וכן כתב השבלי הלקט, וכן כתב בספר התניא, וסיים על כך הב"י שלא נהגו כן. וכתב הגר"ח פ"י שיינברג (תפלה כהלכתה עמ' תקלח) שהוא הדין לגבי אמירת 'מודה אני' לאחר שנת היום. ודעת הגר"ח קניבסקי (דעת נוטה עמ' טו) שאין להזכיר מכך שלא אומרים 'אלקי נשמה' לאחר שנת היום, שגם 'מודה אני' לא יאמרו, מכיון שאלקי נשמה היא ברכה, ויתכן שלא תיקנה אלא בבוקר אחר השינה העיקרית, אבל אמירת 'מודה אני' לכאורה שייכת בכל מי שנשמתו חוזרת אליו לאחר שינה, ומ"מ אין נהגים לאומרו אלא בבוקר.

16 וכשאשה אומרת 'מודה אני', כתב הגר"ח קניבסקי (דעת נוטה עמ' טז) שתאמר תיבת מודה בניקוד קמץ, ולא בניקוד סגול. אכן, לגבי אמירת 'אלקי נשמה', הורה הגר"ח אלישיב (פניני תפילה עמ' סח) שתאמר בו 'מודה' בניקוד סגול, ולא לשנות לניקוד קמץ.

[ביה"ל ד"ה הוא (אות ז)]

לְאֵהָב הַמְּקוֹם בְּרוּךְ הוּא, שְׁנָאָמַר: "וְאֶהְבֶּתְ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ וְגו'"¹⁷.

17 ואף על פי שמצוה תמידית היא, מ"מ בשעת קריאת שמע יש חיוב מיוחד לחשוב על כך, וכמו שכתב במשנ"ב לקמן (סי' כה ס"ק יד) בשם בעל החרדים, שבשעה שאומר 'ואהבת' יראה להכניס אהבת ה' בליבו, כדי שלא יהיה דובר שקרים ח"ו. ואם קשה לו לכוון כוונה זו בשעת קריאת שמע, כתב בשמירת הלשון (ח"ב בחתימת הספר פ"ב) שיראה להתבונן בזה לפחות פעם אחת ביום לאחר התפילה. וטוב שיעשה כן לפני האכילה, ככל המצוות שאין לאכול עד לאחר שיקיימן.

[ביה"ל שם (אות ו)]

שְׁלֵא נְתוּר אֶתְר מְחַשְׁבֵת הַלֵב וְרֵאִית הַעֵינַיִם¹⁸, שְׁנָאָמַר: "וְלֹא תִתְרוּ אֶתְרֵי לְבַבְכֶם וְגו'"¹⁹.

18 וראה לקמן (סי' עה ס"ק ז) מה שכתב המשנ"ב בגדרי הלאו שלא תתורו.

19 ובשמירת הלשון (ח"ב פ"ל) כתב, שמי שלא נזהר בכח הראיה שלו בעודו בחייו בזה העולם, והפקיר עצמו להביט במה שאסרה תורה, ידע בבירור כי לעתיד לבוא יהיה כמו סומא, ולא יוכל להביט באור ה'.

[ביה"ל ד"ה ולא יתביש]

אָבָל אִם הוּא עוֹמֵד בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ אֶפִּיקוֹדְסִים הַמְּתַקוּמִים עַל הַתּוֹהָה וְכוּ', וּמְצוּה לְשַׁנְאָתָם וְלִהְיוֹתָם עִמָּהֶם וְלִהְיוֹתָם עִצְתָם²⁰.

20 וכן במקומות שרוצים לבטל את מצות 'הכנסת אורחים' או 'החזקת תלמוד תורה', ויש בידו למחות, כתב במשנ"ב לקמן (סי' נג ס"ק סה) שחייב למחות כדי להחזיק את המצוה.

אבל אם לא התבטל המצוה אין להתקוטט עבודה, ואפילו אם כשלא יתפלל בעצמו יתפלל מי שאינו הגון, כתב לקמן (סי' תקפא ס"ק יא) שלא יתפלל. וכשרואה מי שעובר על איסור מפורש בתורה ואם ימחה בו יש חשש סכנה, כתב לקמן (סי' תרח ס"ק ז) שאינו צריך למחות בו.

הלכות הנהגת אדם בפני ס"ק א

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ח]

בטבעו או שהוא יודע בעצמו שאם יקום באשמרת יישן בעת התפילה, מוטב לישן כל הצורך²⁶.

26 והזמן הנצרך לשינה כתב לקמן (סי' רלח ס"ק ב) בשם המג"א, שלשית האדם בלילה אין שיעור קבוע, אלא תלוי בכל אדם ואדם לפי כח בריאותו, ועל כל פנים לא ישתקע בשינה יותר מדאי, וכדאיתא במשנה בסנהדרין (פ"ח מ"ה), ששינה לצדיקים רע להם ורע לעולם.

אכן, הרמב"ם (פ"ד מהל' דעות ה"ד) כתב שדי לאדם בשמונה שעות, וביאר התפארת ישראל (אבות פ"ו אות פד) שכל זה הוא עד גיל חמישים, אבל מגיל חמישים ואילך, די לישון חמש או שש שעות בלילה. ובזמנינו, דעת הגרי"י קניבסקי (קריינא דאגרתא ח"א אגרת כח) שבאופן רגיל צריך אדם לישון שבע שעות ביממה.

[משנ"ב ס"ק י]

אָבַל הַתּוֹרָה וְהַתְּפִלָּה יְהִיָּה בְּשִׁמְחָה²⁷.

27 שנאמר 'עבדו את ה' בשמחה' (ש"ע הרב ס"ח). ובטעם הדבר שאין לדאוג ולהיות מיצר על חורבן הבית בשעת הלימוד והתפילה, כתב הרוח חיים (ר"ח פאלאג'י אות י), שהוא משום שתפילות כנגד תמידים תקנום, ואמרו חז"ל (ברכות לב, ב) שגדולה תפילה יותר מן הקרבנות, וכן אמרו (מנחות קי, א) בענין לימוד התורה, שכל העוסק בתורה כאילו הקריב קרבנות, ואם כן אין לאדם בשעה שעוסק בענינים אלו לדאוג ולהיות מיצר על חורבן הבית.

[משנ"ב ס"ק יא]

כתב שג"ה, שְׁבַקְלָה עֵוֹנָה יֵאמֵר 'עַל נְהָרוֹת קְבָל', וּבְשִׁבְתָּהּ²⁸ וְכָן בְּיָמִים שְׂאִיִן אוֹמְרִים בָּהֶם תַּחֲנוּן יֵאמֵר שִׁיר הַמַּעֲלֹת בְּשׁוֹב ה' וְגו'²⁹.

28 ואף מי שאוכל פת בערב שבת אחרי חצות, כתב לקמן (סי' רסז ס"ק א) שאינו אומר 'על נהרות בבל' אלא 'שיר המעלות'.

29 וימים שאין אומרים בהם תחנון מחמת שיש בהם נישואין או ברית מילה, ולא מחמת עצם קדושתם, כתב בשו"ת יוסף אומץ (סי' קנד) שאומרים בהם 'על נהרות בבל'. אמנם בסעודת המצוה עצמה, כתב בספר אפיקי מגינים (חידושים ס"ק ח) שנהגים לומר 'שיר המעלות'.

[משנ"ב ס"ק יב]

וְצִרְיָן הָאֲדָם לְקַבֵּעַ לוֹ עֵת לְלַמֵּד סְפָרֵי מוֹסֵר בְּכָל יוֹם וְיוֹם, אִם מְעַט וְאִם הַרְבֵּה³⁰.

30 ולקמן (סי' תרג ס"ק ב) הביא כן גם בשם האר"י ז"ל והגר"א, שהחזיב ללמוד בספרי מוסר הוא בכל השנה.

[משנ"ב ס"ק יג]

וּפְרָשֶׁת הַתּוֹרָה, דְּאֶמְרִינָן בְּמַנְחֹת: 'זֹאת תּוֹרַת הַתּוֹשָׁא', כָּל הַעוֹסֵק בַּתּוֹרַת תּוֹשָׁא קָאֵלּוּ הַקְּרִיב תּוֹשָׁא וְכוּ'³¹.

31 בביאור הלשון: 'כל העוסק', כתב לקמן (סי' מח ס"ק א) שהכוונה היא למי שמתעסק להבין עניני הפרשה, ולא למי שאומר את התיבות לבד.

וְאִף אִם יָדִיו מְטַפּוֹת³² וכו', וּמְקַל מְקוֹם לְלַמֵּד נִרְאֶה דְאֶסוּר קִדְּם שְׁנֵטֵל יָדָיו³³, וּבִלְאוּ הַכִּי אֶסוּר קִדְּם בְּרִכַּת הַתּוֹרָה³⁴.

21 ולגבי אמירת 'מודה אני' במקומות המטופפים, כתב המנחת אהרן (כלל א אות ה) שלא לאומרו שם. אמנם בשו"ת ארץ צבי (סי' נב) כתב שמוטר לאומרו שם, כיון שאינו מוכיר את השם אלא רק מהרהר בו, והרהור מותר כשגופו מכסה את ליבו שבו הוא מהרהר.

22 ולהרהר בדברי תורה, כתב לקמן (סי' פה ס"ק טו) ובביה"ל לקמן (סי' סב ס"ד ד"ה ואף, וסי' צב ס"ז ד"ה ולכן) שמוטר אף אם לא נטל ידיו.

ולענות אמן לפני שנטל ידיו, כתב הכף החיים (סי' ד ס"ק קח) כדעת הזוהר שלא יענה אלא רק יהרהר בליבו. וראה מה שכתבנו לעיל ס"ק ב. והחזו"א (דינים והנהגות פ"ד אות כט) הורה שמוטר לענות קודם נטילת ידיו. וכתב התפארת אדם (סי' א ד"ה ונלע"ד) שאין להחמיר בכך משום שזו חומרא המביאה אותו לידי קולא.

ומי שהוא ערום ורוצה לצאת ידי חובה בברכת חבירו מדין 'שומע כעונה', כתב לקמן (סי' עה ס"ק כט) שאסור לו, משום שערום אינו יכול לענות, וראה מה שכתבנו שם.

23 והרוצה להרהר בדברי תורה, כתב השו"ע לקמן (סי' מז ס"ד) שאינו צריך לברך לפני כן ברכות התורה. והביא המשנ"ב שם (ס"ק ז) שהגר"א חולק וסובר שאין להרהר קודם ברכות התורה.

והשומע דברי תורה, כתב השערי תשובה (שם ס"ק ג) בשם שו"ת הלכות קטנות (ח"ב סי' קנט) שצריך לברך, כיון שדין 'שומע כעונה' עדיף מהרהור, מאידך, בשו"ת האלף לך שלמה (א"יח סי' לה) כתב שדינו כהרהור, ולכן אין צריך לברך.

והגר"ח קניבסקי כתב (מכתב לעלון 'דרשו' גליון 3) שאפילו שומע דברי תורה בקלטת או בטלפון, צריך לברך לדעת הגר"א, משום שעל כל הרהור צריך לברך, ואף לדעת החולקים על הגר"א, מימ בשמיעה צריך לברך, וכמו שמוכח מדברי התוס' בברכות (כ, ב ד"ה כדאשכחן) ששמיעת דברי תורה היא מצוה בפני עצמה, ואין צריך בזה לדין שומע ומשמיע.

[משנ"ב ס"ק טז]

וְאַחַר הַתּוֹרָה שְׁעוֹר מִשְׁנֵיֹת קוֹדֵם לְכָל דְּבָרָה³⁵.

24 במעלת לימוד המשניות, כתב בספרו ליקוטי אמרים (פ"ה), שיוזהר כל איש ישראל שידע את ששה סדרי המשנה כפי שכלו והבנתו, כי בהם נכללו עיקרי הדינים שבכל התורה כולה, ובודאי ישאלו לו לאדם עליהם כשיבוא לעולם העליון, כדאיתא במדרש משלי (פ"י), עיין שם.

[משנ"ב שם]

וְצִרְיָן בִּיחוד הַלְוָהר מֵאֵד מֵאֵד מְשִׁיחַת חֲלִין בְּנַעוֹרָם בְּלִילָה³⁶.

25 ובטעם הדבר כתב לקמן (סי' רלח ס"ק א). שהוא משום שלא איברי לילה אלא לגירסא, ולפיכך צריך להיזהר מאוד שלא להתבטל בזמן זה.

[משנ"ב שם]

וְמִי שְׂאִינוֹ יְכוֹל לְהִשְׁפִּים קִדְּם אוֹר הַבְּקָר, מְחַמַּת שְׁהוּא חֲלָשׁ

